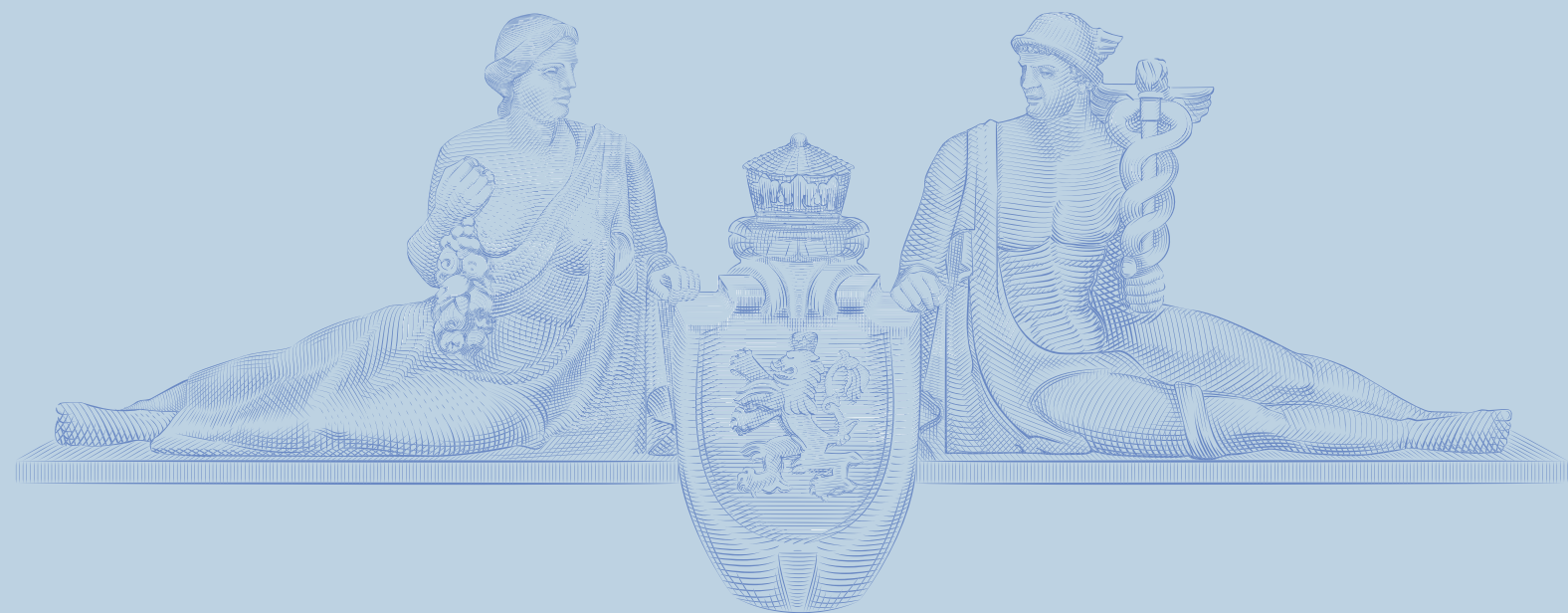

ТЕМАТИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И АКЦЕНТИ

ДИНАМИКА НА ЧАСТНОТО ПОТРЕБЛЕНИЕ
В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА
ЯНУАРИ – СЕПТЕМВРИ 2020 Г.

(ИЗВАДКА ОТ „МАКРОИКОНОМИЧЕСКА ПРОГНОЗА“,
ДЕКЕМВРИ 2020 Г.)

БЪЛГАРСКА НАРОДНА БАНКА

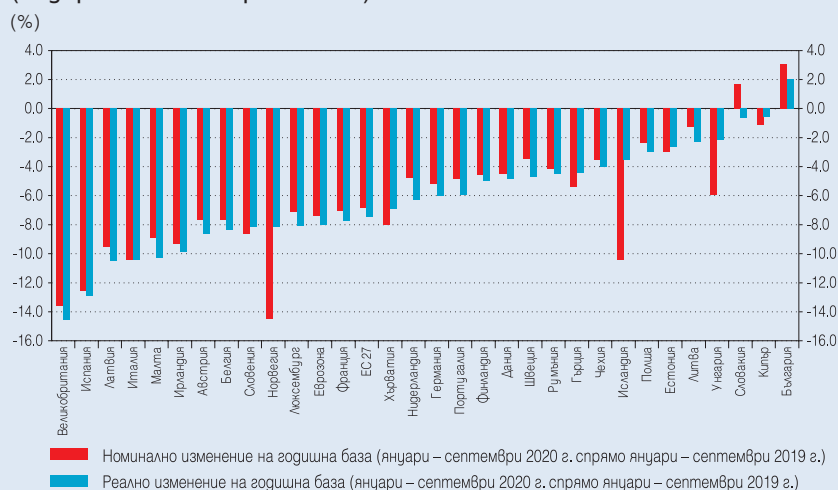
Динамика на частното потребление в България през периода януари – септември 2020 г.

Според данните на НСИ през първите девет месеца на 2020 г. частното потребление в България нараства с 2.0% в реално изражение спрямо същия период на 2019 г. Устойчивата динамика на частното потребление, въпреки негативния шок, предизвикан от разпространението на пандемията от *COVID-19* и мерките за ограничаването ѝ, е основен фактор за ревизията в прогнозата ни за икономическата активност, която е в посока по-малък спад на реалния БВП на България през 2020 г. спрямо прогнозите от септември 2020 г. и юни 2020 г.¹ Целта на този акцент е да представи до каква степен динамиката на частното потребление в България може да бъде обяснена с действието на фактори, свързани със строгостта на противоепидемичните мерки, потребителските нагласи, размера на фискалната подкрепа за икономиката и изменението на заетостта и доходите на домакинствата. Анализът показва, че положителната динамика на частното потребление в България през първите девет месеца на 2020 г. не може да бъде напълно обяснена с горепосочените фактори. В допълнение, анализът на динамиката на високочестотни индикатори предполага спад на потреблението на домакинствата през периода. Вероятно устойчивостта на частното потребление в България през първите девет месеца на 2020 г. се дължи по-скоро на особеностите в методологията, използвана за съставяне на статистическите данни, отколкото на икономическото развитие в страната.

Динамика на частното потребление в страните – членки на ЕС, през първото деветмесечие на 2020 г.

Данните на НСИ за частното потребление в България през първите три тримесечия на 2020 г. показват значителна устойчивост към негативния шок, предизвикан от разпространението на пандемията от *COVID-19* и мерките за ограничаването ѝ, като подобна устойчивост не се наблюдава в останалите европейски държави. За периода януари – септември 2020 г. България е единствената страна в Европейския съюз (ЕС), която отчита растеж (с 2%) на частното потребление в реално изражение спрямо същия период на 2019 г., докато в ЕС и еврозоната този компонент се понижава съответно със 7.4% и 8.0%. Растежът на частното потребление в България за деветмесечието на 2020 г. е още по-висок в номинално изражение (3.0%), като само още една страна от ЕС (Словакия) регистрира положително изменение

Графика 1. Годишен темп на изменение на частното потребление (януари – септември 2020 г.)

Източници: Евростат, собствени изчисления.

¹ Частното потребление формира около 59% от номиналния БВП за 2019 г. по елементи на разходите за крайно потребление и всяка промяна в очакваната динамика на този компонент води до съществена ревизия в прогнозата за изменението на икономическата активност в страната.

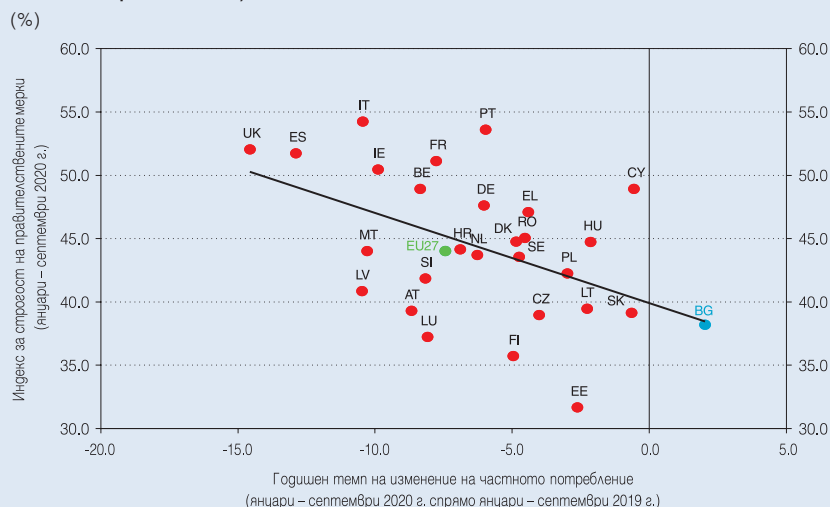
на годишна база на крайните потребителски разходи на домакинствата по текущи цени.

През периода януари – септември 2020 г. крайните потребителски разходи на домакинствата в ЕС са засегнати негативно в по-голяма степен в държавите, въвели по-строги противоепидемични мерки срещу разпространението на *COVID-19*. В България строгостта на противоепидемичните мерки за периода януари – септември 2020 г. е по-ниска от средното за ЕС, но е съизмерима с тази в други страни, като Австрия, Чехия, Литва и Словакия. За разлика от България при тези държави се наблюдава спад на годишна база на реалното частно потребление през разглеждания период в интервал от -0.6% до -8.7%.

Изменението на индикатора за потребителското доверие също не съответства на по-устойчивата динамика на частното потребление в България спрямо останалите страни в ЕС през деветмесечията на 2020 г., тъй като отклонението на показателя за доверието на потребителите в България от дългосрочната му средна е близо до средното за еврозоната и за ЕС.

В отговор на пандемията всички държави – членки на ЕС, въведоха дискреционни фискални мерки с цел подпомагане на най-уязвимите фирми и домакинства и запазване на заетостта. В България размерът на обявените към октомври 2020 г. фискални стимули възлиза на малко по-

Графика 2. Строгост на ограничителните мерки срещу *COVID-19* и динамика на реалното частно потребление (януари – септември 2020 г.)

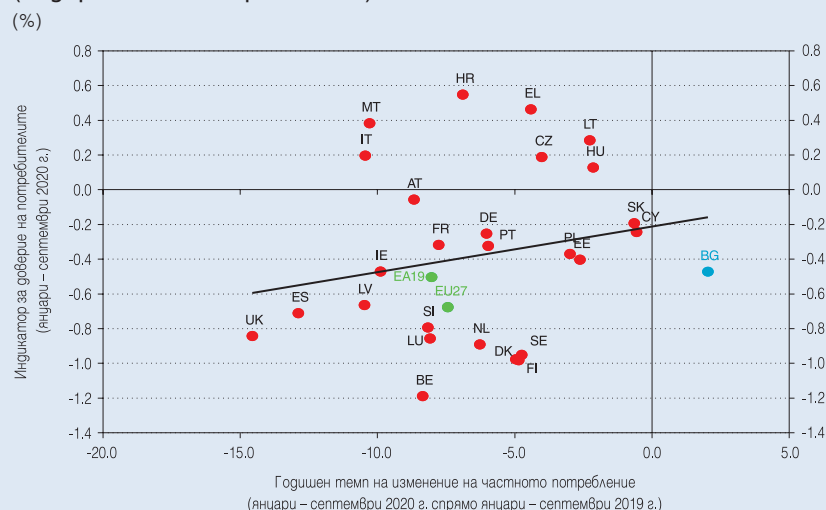

Забележки: По-високи стойности на индикатора за строгост на ограничителните мерки срещу *COVID-19* показват по-рестриктивни мерки и обратното. С линия на графиката е представена линейната зависимост между променливите по двете скали за разглеждания период.

Тук и по-нататък в графики 3, 4 и 5 за държавите членки са използвани съкращения съгласно приетото в ЕС Междунституционално ръководство за публикации – двубуквеният *ISO* код на Международната организация по стандартизация, с изключение на кода за Гърция (*EL*), както и съкращенията: *EA* за еврозоната, *EU27* за ЕС и *UK* за Обединеното кралство.

Източници: Евростат, собствени изчисления, Hale, Thomas, Sam Webster, Anna Petherick, Toby Phillips, and Beatriz Kira (2020). Oxford *COVID-19* Government Response Tracker.

Графика 3. Доверие на потребителите и динамика на реалното частно потребление (януари – септември 2020 г.)

Забележки: Индикаторът за доверие на потребителите е стандартизиран. С линия на графиката е представена линейната зависимост между променливите по двете скали за разглеждания период.

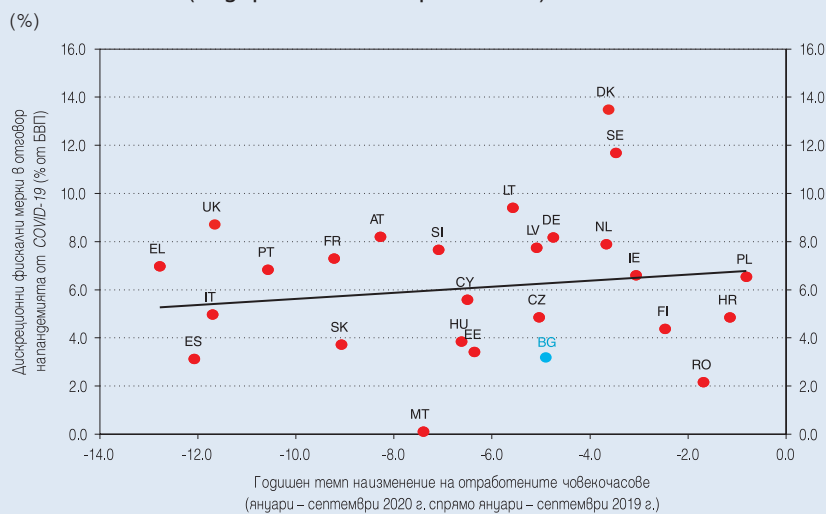
Източници: Евростат, собствени изчисления.

4% от размера на БВП², което е под средното ниво за страните от ЕС. В същото време у нас е регистриран по-нисък спад на годишната база в отработените човекочасове (понижение с 4.9%) спрямо средното за ЕС (понижение с 6.9%) през първите девет месеца на 2020 г., което вероятно може да се обясни с по-слабата рестриктивност на противоепидемичните мерки и с политиката на фирмите по наемане и освобождаване на персонал.

Въпреки относително ниския спад на отработените човекочасове България е единствената страна от ЕС, при която се наблюдава противоположно изменение на този показател и реалното частно потребление. При сходен спад на отработените човекочасове на този на България годишният спад в частното потребление в реално изражение, регистриран в други държави от ЕС през периода, варира от -2.3% (Литва) до -10.5% (Латвия).

Фактор, който вероятно е допринесъл за по-благоприятната динамика на разполагаемия доход на домакинствата в България и съответно на частното потребление спрямо повечето от останалите държави от ЕС, е нарастването на компенсацията на един нает през периода януари – септември 2020 г. с 5.4% на годишна база (при спад от -1.2% в еврозоната и -0.9% в ЕС). Отбелязаният растеж в България е вторият по височина в ЕС след този на Литва. В същото време в Латвия и Литва, където се наблюдават сходни като в България понижения в отработените човекочасове и сходни повишения в компенсация-

Графика 4. Дискреционни фискални разходи в отговор на пандемията и годишен темп на изменение на отработените човекочасове (януари – септември 2020 г.)

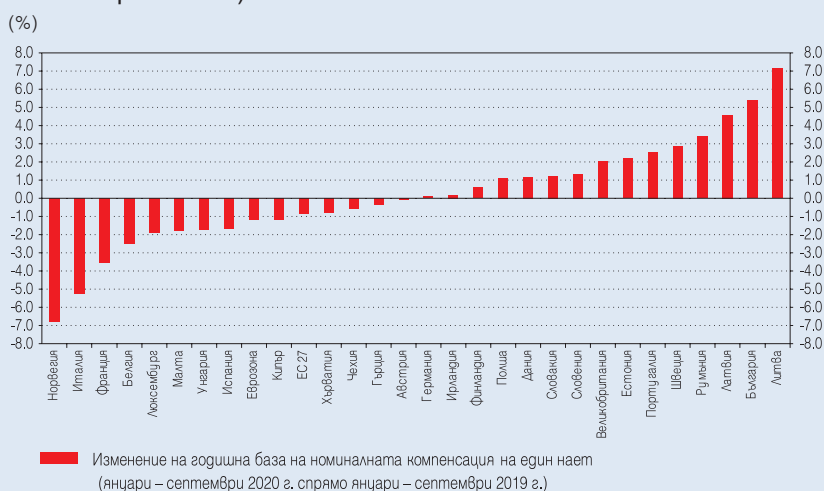

та на един нает, частното потребление спада спрямо януари – септември 2019 г. със съответно -2.3% и -10.5%.

Според изчисления на БНБ регистрираното повишение с 5.4% на компенсацията на един нает на годишна база в България през периода януари – септември 2020 г. не е достатъчно, за да компенси-

ра негативните ефекти от пандемията върху финансовото състояние на потребителите, като реалният разполагаем доход на домакинствата³ се е понижил с 1.8% спрямо януари – септември 2019 г. Частният мораториум върху кредитните задължения дава възможност на домакинствата да поддържат по-висока норма на потребление от тази, която биха предположили макроикономическите фактори, тъй като неговото действие временно отлага плащанията по кредитните задължения и оставя домакинствата с повече свободни средства за потребление. Този фактор обаче не е специфичен за България, тъй като частни и/или публични мораториуми бяха приложени и в другите страни от ЕС⁴. В същото време се наблюдава и повишаване на нормата на спестяване на домакинствата в България⁵ през разглеждания период, което също е фактор за понижението на потреблението на годишна база.

Графика 6. Изменение на компенсацията на един нает (януари – септември 2020 г.)

Динамика на частното потребление в България и оценени исторически зависимости спрямо избрани индикатори

Устойчивостта на частното потребление (по данни от националните сметки на НСИ) към негативния шок от разпространението на пандемията от COVID-19 и мерките за ограничаването ѝ през първите девет месеца на 2020 г. може да бъде изследвана през призмата на високочестотни индикатори с месечна и седмична честота, които се използват за краткосрочно прогнозиране на потребителските разходи. Такива индикатори, например, са индексите на оборота в раздел „търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети“ и номиналният размер на трансакциите с

³ Реалният разполагаем доход на домакинствата е получен чрез дефлиране на номиналния разполагаем доход на домакинствата с дефлатора на частното потребление. Номиналният разполагаем доход на домакинствата е конструиран от БНБ на две стъпки. Първата стъпка включва изчисляване на брутният разполагаем доход като сума на следните компоненти: 1) фонд работна заплата, коригиран за съотношението на заети към наети; 2) приходи от трудови правоотношения на български резиденти, работещи временно в чужбина (нето); 3) парични преводи от чужди резиденти към домакинствата в страната (основно български емигранти); 4) социални плащания от правителството към домакинствата. Втората стъпка включва намаляване на брутният разполагаем доход с размера на: 1) дължимите социални осигуровки от страна на работодателите; и 2) платения данък върху доходите на физическите лица.

⁴ Виж доклада на Европейския банков орган от декември 2020 г. относно използването на мораториумите в банковия сектор в ЕС: <https://www.eba.europa.eu/banks-report-significant-use-covid-19-moratoria-and-public-guarantees>.

⁵ По данни от изследването на домакинските бюджети на НСИ нормата на спестяване средно на лице възлиза на 16.1% през първите девет месеца на 2020 г. спрямо 8.7% през 2019 г. Спестяванията на домакинствата са измерени като разлика между общите номинални доходи и общите номинални разходи средно за лице според Наблюдението на домакинските бюджети на НСИ (Наблюдението). Доходът на домакинствата, към който са съпоставени спестяванията, е изчислен, като от общия доход на домакинствата в номинално изражение по данните от Наблюдението са извадени разходите за данъци, социални осигуровки и регулярни трансфери към други домакинства. Полученото съотношение на спестяванията към дохода на домакинствата е изгладено сезонно от БНБ.

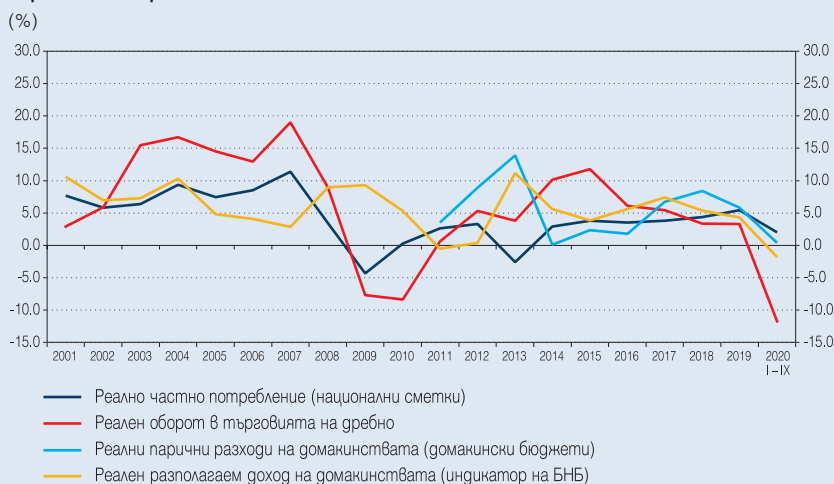
платежни карти, осъществени на ПОС и АТМ устройства⁶. През Второто и третото тримесечие на 2020 г. тези високочестотни индикатори сигнализират за значително по-потисната динамика на частното потребление спрямо регистрираното по националните сметки на НСИ.

На графики 7 и 8 е сравнена динамиката на частното потребление в периода след 2001 г. с тази на индексите за оборота в търговията на дребно, с конструирания от БНБ индикатор за разполагаемия доход по данни от националните сметки и с разходите средно на едно лице по данни от Наблюдението на домакинските бюджети на НСИ. Данните дават индикация за значително по-голяма устойчивост на частното потребление по националните сметки в сравнение с алтернативните индикатори както в реално, така и в номинално изражение.

Почти всички индикатори за направените разходи от страна на домакинствата отбелязват значително понижение на годишна база през първите девет месеца на 2020 г. Повишаване в реално и номинално изражение през периода януари – септември 2020 г. на годишна база е регистрирано единствено по отношение на разходите средно на едно лице от домакинство според тримесечното изследване на НСИ „Наблюдение на домакинските бюджети“, но растежът остава под този на частното потребление от националните сметки на НСИ. Според данни на „БОРИКА“ АД за деветмесечието на 2020 г. е отчетен годишен спад със 7.1% в номиналната стойност на извършените трансакции с платежни карти.⁷

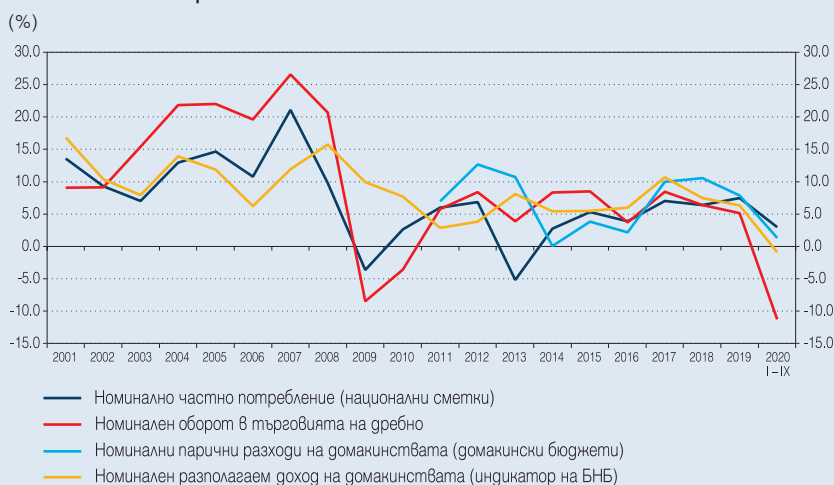
Оценените на база исторически редове корелации също предполагат, че през първите девет месеца на 2020 г. се наблюдава разминаване в

Графика 7. Годишен темп на изменение на високочестотни индикатори, свързани с крайните потребителски разходи на домакинствата, в реално изражение

Източници: НСИ, БНБ, собствени изчисления.

Графика 8. Годишен темп на изменение на високочестотни индикатори, свързани с крайните потребителски разходи на домакинствата, в номинално изражение

Източници: НСИ, БНБ, собствени изчисления.

⁶ Използвани са непублични данни на „БОРИКА“ АД.

⁷ Включени са всички трансакции, извършени през ПОС и АТМ устройства, за които е била използвана администрирана от „БОРИКА“ АД платежна карта. Трансакциите се отнасят както за територията на България, така и извън нея. Индикаторът се измерва в млн. лв. по текущи цени.

динамиката на частното потребление по националните сметки на НСИ и на алтернативните високочестотни измерители на потреблението на домакинствата, изразяващо се в по-силно от предполагащото потребление на домакинствата по националните сметки на НСИ спрямо високочестотните индикатори.

Таблица 1. Исторически зависимости на частното потребление с избрани индикатори

	Годишно изменение (януари – септември 2020 г. спрямо януари – септември 2019 г.)	Корелация на реалното частно потребление с конкретната серия
Реален разполагаем доход на домакинствата	-1.8	0.03
Реален оборот в търговията на дребно	-11.7	0.59
Отработени човекочасове	-4.9	0.59
Заетост	-2.4	0.50
Реален обем на картови плащания	-8.1	0.11
Реални парични разходи на домакинствата	0.4	-0.18
Реално частно потребление	2.0	1.00

	Годишно изменение (януари – септември 2020 г. спрямо януари – септември 2019 г.)	Корелация на номиналното частно потребление с конкретната серия
Номинален разполагаем доход на домакинствата	-0.8	0.39
Номинален оборот в търговията на дребно	-11.2	0.71
Отработени човекочасове	-4.9	0.57
Заетост	-2.4	0.50
Номинален обем на картови плащания	-7.1	0.10
Номинални парични разходи на домакинствата	1.4	0.19
Номинално частно потребление	3.0	1.00

Забележки: За трансформацията на паричните разходи на домакинствата, обемите на картовите плащания и разполагаемия доход на домакинствата от номинално в реално изражение е използван дефлаторът на частното потребление от данните за националните сметки на НСИ.

Корелацията е изчислена на базата на годишния растеж по тримесечия на сезонно неизгладените серии за периода от първото тримесечие на 2001 г. до третото тримесечие на 2020 г., с изключение на сериите за паричните разходи на домакинствата (изчислена за периода от първото тримесечие на 2011 г. до третото тримесечие на 2020 г.) и за номиналния обем на картовите плащания (изчислена за периода от първото тримесечие на 2012 г. до третото тримесечие на 2020 г.).

Източници: Евростат, БНБ, НСИ, собствени изчисления.

Съществува вероятност за устойчивостта на динамиката на частното потребление в България през първите девет месеца на 2020 г. да допринасят и методологически особености. Статистиката за частното потребление се съставя по две алтернативни концепции: вътрешна и национална. Вътрешната концепция на частното потребление включва разходите на резидентни и нерезидентни домакинства на територия на страната, докато националната концепция на частното потребление включва потреблението на резиденти в чужбина и изключва потреблението на нерезиденти в страната.⁸ Като подкомпонент на БВП се използва частното потребление по националната концепция.⁹

⁸ За повече информация за методологията на компилиране на данните виж: https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/metadata/GDP_1.2.3_Methodology.pdf.

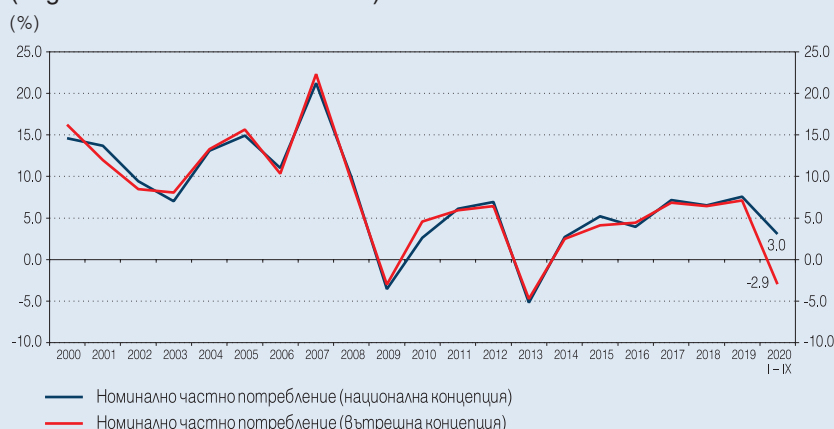
⁹ Прилагането на националната концепция не променя равнището на БВП, тъй като тя се отразява едновременно върху оценката за крайното потребление и на външотърговското салдо на стоките и услугите. Въпреки това разпределението на извършените разходи на територията на страната между резидентни и нерезидентни домакинства е важно за прогностичния процес, тъй като задава изходното равнище на частното потребление и нетния износ на свързаните с пътувания услуги.

В исторически план двете концепции водят до много сходни годишни темпове на растеж на частното потребление, но данните за първите девет месеца на 2020 г. показват значителна разлика в динамиката на потреблението по двете концепции. Докато частното потребление по националната концепция, което се използва при изчисляването на БВП, остава устойчиво на шока от пандемията и нараства на годишна база в номинално и реално изражение, частното потребление по вътрешната концепция регистрира спад на годишна база както в номинално (-2.9%), така и в реално изражение (-4.1%), което е в съответствие с динамиката на повечето алтернативни индикатори за измерване на потребителските разходи през разглеждания период.

Анализът на динамиката на потреблението на домакинствата в България през периода януари – септември 2020 г. показва, че отчетеното от НСИ нарастване на частното потребление по националните сметки не съответства на развитието през периода в останалите сгради от ЕС¹⁰ и се различава от наблюдаваната в исторически план зависимост спрямо алтернативни индикатори за доходите и разходите на домакинствата. Поради тези причини може да се предположи, че наблюдаваната през първите девет месеца на 2020 г. устойчивост на частното потребление в България към негативния шок, предизвикан от разпространението на пандемията от *COVID-19* и мерките за ограничаването ѝ, е възможно да отразява методологически особености при изготвянето на данните за националните сметки. От своя страна това внася значителна несигурност пред изготвянето на прогнозата за този компонент на БВП, тъй като динамиката му не може да бъде обяснена изцяло с измененията на конюнктурните индикатори и в макроикономическата среда в страната.

¹⁰ Дори и след отчитане на влиянието на фактори, като строгостта на противоепидемичните ограничителни мерки, потребителските нагласи, размера на фискалната подкрепа за икономиката и изменението на заетостта и доходите на домакинствата.

Графика 9. Номинално частно потребление: национална спрямо вътрешна концепция (годишен темп на изменение)

Забележки: Вътрешната концепция на частното потребление включва разходите на резидентни и нерезидентни домакинства на територия на страната, докато националната концепция на частното потребление включва потреблението на резиденти в чужбина и изключва потреблението на нерезиденти в страната. Като подкомпонент на БВП се използва частното потребление по националната концепция.
Източници: НСИ, собствени изчисления.

Графика 10. Реално частно потребление: национална спрямо вътрешна концепция (годишен темп на изменение)

Забележки: Вътрешната концепция на частното потребление включва разходите на резидентни и нерезидентни домакинства на територия на страната, докато националната концепция на частното потребление включва потреблението на резиденти в чужбина и изключва потреблението на нерезиденти в страната. Като подкомпонент на БВП се използва частното потребление по националната концепция.
Източници: НСИ, собствени изчисления.

ХУДОЖЕСТВЕННОТО ОФОРМЛЕНИЕ НА КОРИЦАТА Е РАЗРАБОТЕНО ВЪЗ ОСНОВА НА СКУЛПТУРНАТА ГРУПА „ХЕРМЕС И ДЕМЕТРА“, ДЕЛО НА КИРИЛ ШИВАРОВ, РАЗПОЛОЖЕНА НА ЮЖНАТА ФАСАДА НА СГРАДАТА НА БНБ